

100449

Nytt feltlag 1945-46

§ 4.

Den borgerlige straffelov, den militære straffelov og anordningen av 3 oktober 1941 anvendes ved siden av denne anordning.

§ 5.

Denne anordning trer i kraft straks.

Komiteen har i sin innstilling i kap. 1, først gjort rede for komiteens forhistorie, oppnevning og mandat.

I kap. 2 er behandlet spørsmålet om de gjeldende straffebestemmelser er tilstrekkelige.

Erfaringene fra Belgia fra forrige verdenskrig er behandlet i kap. 3.

I kap. 4 er behandlet spørsmålet om tidspunktet for vedtaket av nye straffetrusler.

I kap. 5 behandles formen for de nye straffebud.

I kap. 6 behandles de påkrevde nye straffetrusler og i kap. 7 straffene.

Videre har komiteen i kap. 8 gitt spesielle motiver for de spesielle punkter i den foreslåtte anordning, og endelig inneholder kap. 9 en uttalelse fra minister Colban.

Innstillingen er enstemmig med unntakelse av at alene et flertall bestående av formannen, Stabell og Melander vil ha med bestemmelsen i § 1 punkt a) om 2 måneders fristen.

Man finner det ikke her nødvendig å referere mer av komiteens innstilling da denne følger som bilag.

Departementet skal bemerke:

Komiteen foreslår at den som er medlem av, søker om eller samtykker i å bli medlem av N. S., nazistisk hird eller annen organisasjon med samme formål eller som medvirker hertil, skal straffes. Det er i innstillingen ikke nærmere redegjort for N. S. formål. Partiet var før den tyske okkupasjon formelt lovlig, og det er ikke opplyst og departementet er heller ikke kjent med at N. S. senere har endret sine lover. Det som gjør det ønskelig og også påkrevet å gripe inn med straffebestemmelser like overfor N. S. er Quislings og partiets opptreden i forbindelse med og etter den tyske okkupasjon av Norge. Det er dette som gjør partiet til et forræderparti, og medlemmene av N. S. til landsforrædere. Det synes her å være en ubrutt linje fra N. S. førers, Vidkun Quislings, første fremtreden 9 april 1940 med sin proklamasjon om at han hadde overtatt makten og over 25 sept. 1940 til i dag. Det frengår da også av forslaget til overskrift for de nye bestemmelser (tillegg til straffelovgivningen om forræderi og krigsforbrytere) og likeledes av de straffer som foreslås anvendt i innstillingens § 2 at det er N. S. forræderske opptreden under den tyske okku-

pasjon som danner grunnlaget for komiteens forslag.

Spørsmålet blir da om vi i vår straffelov allerede har tilstrekkelige bestemmelser om forræderi. Hovedbestemmelsen herom finnes i straffelovens § 86 som definerer forræderi som en handling hvorved man under krig rettsstridig yter fienden bistand i råd eller påd. Denne definisjon er meget omfattende, og en antar at det strafferettslig vanskelig kan gi en bedre definisjon av straffbart forræderi. Det er riktig at straffelovens forfattere ikke tenkte på en situasjon som den som nå foreligger i Norge, men det er klart at selv om det er tilfelle, er loven fullt anvendelig.

Når komiteen allikevel foreslår et tillegg til straffelovens bestemmelser om forræderi spesielt rettet mot medlemmer av N. S. er hovedgrunnen, på vidt departementet forstår, at det kan være tvilsomt om bistand ydet tyskerne i tiden etter 10 juni 1940 inntil et nytt feltlag begynner kan betegnes som forræderi, idet Quislingene hevder at hele krigen var avgjort den 10 juni 1940 da Kongen og regjeringen hadde forlatt landet, og at Quislingenes virksomhet i virkeligheten bare tar sikte på å redde Norges selvstendighet. Komiteen gjør i den forbindelse oppmerksom på at det på grunn av den vekt den norske strafferett legger på de subjektive straffbarhetsbetingelser er av betydning at vi får en ny straffebestemmelse om forræderi med mer konkretisert gjerningsinnhold. Departementet er tilbøyelig til å anta at dette resonnement i noen grad beror på en misforståelse. Straffebudets formulering (konkret eller generelt) har intet å gjøre med de subjektive straffebetingelser, ja, det er ikke en gang nødvendig at en forræder kjenner straffebestemmelsen. De subjektive betingelser for straff er alene at han er seg bevisst den handling han har utført eller utfører og har forståelsen av at den er rettsstridig. Det spørsmål som derfor oppstår er om de som i dag hjemme yter tyskerne bistand forstår at de handler rettsstridig. 90 % av det norske folk forstår det i hvert fall, og departementet kan ikke tvile på at også nazistene selv er fullt klar over at de handler rettsstridig, og at de må ta ansvaret når oppgjøret kommer. Det man oppnår er derfor i virkeligheten at det i saker mot N. S. medlemmer overholdet ikke blir tale om hvorvidt de har ytet fienden bistand eller ei, men bare om vedkommende er eller har vært medlem av N. S. Departementet kan ikke skjønne annet enn at det rent strafferettslig ikke kan være noen fordel å gi en straffebestemmelse om forræderi, hvorefter saker kan behandles og dom avsies uten at det er avgjort noe om hvorvidt vedkomne har ytet fienden bistand, dvs. er en forræder. Det er riktig at komiteinnstillingen gir en klar og

Bilag 2.**Innstilling fra den av Justisdepartementet 12 mars 1941 oppnevnte straffelovkomite.**

(Bilag til Justisdepartementets tilråding til provisorisk anordning av 22 januar 1942 om tillegg til straffelovgivningen om forræderi.)

I.**Komiteens forhistorie, oppnevning og mandat.**

Den 10 januar 1941 rettet Krigsadvokaten, professor Keilhau, en henvendelse til Regjeringen under overskriften «Det Strafferettslige Oppgjør med de norske Forrædere og Halvforrædere». Han fremhevet der at et strafferettslig oppgjør med Quislingene måtte foretas straks Norge var blitt vunnet tilbake. Spørsmålet var om vi lovmessig hadde den fulle utrustning til oppgjøret. Krigsadvokaten understreket i den forbindelse sterkt at hensynet til Grunnlovens § 97 gjorde det ønskelig å la en eventuell revisjon av de gjeldende straffebestemmelser foregå så snart som mulig.

Krigsadvokatens fremstilling munnet ut i to positive lovforslag. Det ene «Om straff for forbrytelser mot Fedrelandet i Krigstid og under fiendtlig Okkupasjon», det annet «Om rettergangsordningen i Forræderisaker under og etter den nåværende Krigssituasjon».

En rekke av de foreslåtte bestemmelser gikk ut på supplering av de gjeldende materiellrettslige regler, således en forandring av straffartene. Som hovedstraffer etter loven ble ved siden av fengsel foreslått dødsstraff, fradømming av stilling, kjennelse for uverdighet til almen tillit og landsforvisning.

Spørsmålet om mulig revisjon av våre straffebestemmelser kom også fram i en annen forbindelse. Ved skrivelse av 18 desember 1940 nedsatte nemlig Departementet for Handel, Sjøfart, Industri, Håndverk og Fiskeri en komite for å behandle de disiplinære forhold på vår handelsflåte. Til medlemmer ble oppnevnt professor Keilhau, (formann), kommandørkaptein Danielsen, sekretæren i Norsk Sjømannsforbund, herr J. Ingebrigtsen, formannen i Det norske Maskinistforbund, herr K. Kristensen, krigsdommer advokat Bernt Lund, Konsul Olmer, formannen i Norsk Sjømannsforbund, herr Th. Sønseby og kaptein Worsøe. Den 14 februar 1941 oversendte komiteen til departementet et utkast til provisorisk anordning «Om straff for forbrytelser i sjøfartsforhold under den nåværende krig». Et mindretall i komiteen fremla en særinnstilling, som foreslo tilføyelse av et par paragrafer til utkastet.

Etter at Justisdepartementet og Handelsdepartementet hadde overveiet den stilling som var kommet i ved disse to forslag, lot

Justisdepartementet ved skrivelse av 12 mars 1941 oppnevne en særskilt straffelovkomite. I oppnevningsskrivelsen omtaltes først Krigsadvokatens forslag av 10 januar og Disiplinerkomiteens innstilling av 14 februar, hvorpå der fortsattes:

«Under arbeidet med gjennomgåelsen av disse lovforslag er departementet kommet til den oppfatning at det vil være riktig at begge forslag blir tatt opp til en samlet juridisk bearbeidelse.

Hva spesielt forslaget til nye straffebestemmelser for sjøfarten m. v. angår, så er det departementets oppfatning at slike straffebestemmelser ikke bør gis med mindre man er helt sikker på at de vil få den tilskattede virkning. Vi må med andre ord ikke under noen omstendigheter risikere at nye straffebestemmelser kommer til å virke skadelig på skipsfarten i den nåværende situasjon.

Det har for departementet stillet seg tvilende om det i det hele nytter i dag å forholde seg holdene ombord i handelsflåten ved å innføre strengere straffebestemmelser og departementet antar at i ethvert fall har det gjeldende nye bestemmelser angående forræderi m. v. som disse gis i en helt generell form, idet slike bestemmelser med sikte på skipsfartsforhold alene kan bli tatt fornuftig opp av våre sjøfolk.

Det forslag til endringer av straffelovens bestemmelser om forræderi m. v. som professor Keilhau har utarbeidet reiser følgende spørsmål:

1. Er de straffebestemmelser vi har om forbrytelser mot statens selvstendighet og sikkerhet og mot statsforfatningen m. v. i straffelovens kapitel 8 og 9 tilstrekkelige under den nåværende situasjon?
2. I tilfelle man finner at de gjeldende straffebestemmelser ikke er tilstrekkelige, er det da riktig å få gitt nye slike bestemmelser straks, eller vil det være nok å ha nye bestemmelser ferdige som i tilfelle kan settes i kraft når Regjeringen kommer tilbake til Norge?

Til å overveie de forannevnte spørsmål og fremkomme med forslag til departementet har en i dag oppnevnt følgende komite:

Professor Wilhelm Keilhau, (formann),
Minister Erik Colban,
Stortingsmann, høyesterettsadvokat
S. Mustad,
Høyesterettsadvokat Bernt Lund,
Sekretær Peter P. Stabell,
med Legasjonssekretær J. Melander som sekretær.

Departementet vil anbefale at komiteen skaffer seg opplysninger om hvordan det har vært forholdt med hensyn til straffrett og straffrettspleie for andre land som har vært okkupert, f. eks. Belgia, idet departementet antar at de erfaringer man kan skaffe seg for

for å planlegge, forberede eller lette angrepet på Norge.

Der turde også herske enighet om at paragrafen fullt ut er anvendelig overfor forræderske handlinger begått i Norge så lenge felttoget pågikk, liksom den vil være fullt ut anvendelig overfor forræderske handlinger under et mulig nytt felttog.

Imidlertid bør enhver være oppmerksom på at forholdet kan stille seg noe mer tvilsomt når det gjelder tiden fra 10 juni 1940, inntil gjenopptakelsen av et nytt felttog. Fra Quislingenes side hevdes det at Norge den 10 juni var brakt «under fremmed herredømme», idet dette uttrykk etter sin ordlyd synes å gå mere på den faktiske tilstand enn på det rettslige forhold. Quislingene hevder også at etter deres skjønn var hele krigen blitt avgjort etter sammenbruddet av Frankrike, og at deres virksomhet i virkeligheten tok sikte på å redde iallfall noe av Norges selvstendighet under den nye situasjon som var oppstått. På grunn av den vekt den norske strafferett tillegger de subjektive straffbarhetsbetingelser vil det da være av betydning å konkretisere gjerningsinnholdene i nye straffebestemmelser.

Endelig må det nevnes at straffebudet i § 83 har en overordentlig høy minstegrense for straffen, nemlig hefte eller fengsel på 8 År. Dette viser at paragrafen bare kan brukes overfor de få store forbrytere. Ingen vil kunne tenke seg den mulighet at en statsadvokat eller krigsadvokat vil reise tiltale etter en paragraf med dette straffeminimum for forbrytelser som han mener bør medføre lavere straffer. En slik påtale ville også bringe straffedomstolene i en umulig stilling. Medlemmene av en slik domstol ville nemlig ha valget mellom å frifinne mot loven eller å idømme en straff som de selv fant urimelig høy.

§ 86 i den borgerlige straffelov lyder slik:

Med Hefte i mindst 3 Aar eller med Fængsel fra 3 Aar indtil paa Livstid straffes den, som rettsstridig bærer Vaaben mod Norge eller som under en Krig, hvori Norge deltager, eller med saadan Krig for Øie yder Fienden Bistand i Raad eller Daad eller svækker Norges eller nogen med Norge forbunden Stats Stridsevne.

Straff kommer ikke til Anvendelse paa nogen i Udlandet bosiddende norsk Statsborger for Handling, hvortil han efter Bostedets Love er pligtig.

Om denne bestemmelse gjelder det at uttrykkene er meget generelle. Fra påtalemyndighetens side vil så alminnelig formulerte vendinger måtte oppfattes som mindre tilfredsstillende.

Til dette kommer at paragrafen fastsetter straff for å yte «fienden» bistand, og Quislingene hevder at uttrykket «fienden» ikke omfatter de norske «myndigheter» som de samarbeider med eller assisterer.

Det gjelder for øvrig også ved § 86 at den forholdsvis høye minimumsstraff — 3 år — vil gjøre bestemmelsen uanvendelig på flertypen av de handlinger det vil være ønskelig å ramme.

Videre skal bemerkes at både § 83 og § 86 i likhet med flertallet av bestemmelsene i straffeloven, benytter uttrykket «rettsstridig» i karakteriseringen av gjerningsinnholdet. Dette betyr at der henvises også til andre rettskilder. Nå peker forræderne på at medlemskap i Nasjonal Samling og innrullering i Quislinghird ikke er blitt uttrykkelig forbudt i noen norsk lov, og at de derfor ikke har kunnet tenke seg at tilslutning til en politisk organisasjon ville være rettsstridig, da det i sin alminnelighet har vært ansett for en menneskerett å få anledning til å velge det politiske parti som stemmer med ens overbevisning. Komiteen finner det av betydning at en uttrykkelig lovbestemmelse avskjærer Quislingene fra fremtidig å føre denne tankegang i markedet.

De øvrige bestemmelser i det 8. og 9. kapittel er i det store og hele tatt mer konkrete, og de er utvilsomt virkningsfulle innenfor sin ramme. Men de tar sikte på forholdsvis spesielle forbrytelser. Hva særlig angår § 94, må det nevnes at for så vidt den sikter på §§ 83 og 86, vil den formentlig bli rammet av de innklarende fortolkninger som turde gjelde disse to straffebud.

Hva angår krigsartiklene i den militære straffelov, da er de mer konkret utformet enn §§ 83 og 86 og synes fullt ut fyllestgjørende innenfor sin ramme. Men de er stort sett bare anvendelige på forræderske handlinger i forbindelse med de egentlige krigsoperasjoner, og da særlig de landmilitære.

Komiteen har i disse bemerkninger sett på de gjeldende lovbestemmelser om forræderi ut fra de synspunkter som blir anlagt av domstolene. Men det er jo bare en del av straffebudenes betydning at de gir et brukbart grunnlag for domskjennelser. Minst like viktig er oppgave straffetrusler skal ha overfor befolkningen, — deres «generalprevenerende» virkning. Det er også på det rene at i moderne strafferektsteorier legges det større og større vekt på denne siden av de paragrafer straffelovene skal inneholde. Jo mer strafferetten, som de andre juridiske disipliner, blir gjennomtrengt av sosiologiske synsmåter, dess mer vil også forståelsen av den generalprevenerende betydning trenge seg fram.

Komiteen har derfor også vært nødt til å reise det spørsmål: har de gjeldende straffetrusler mot forræderi vist seg tilstrekkelige i generalprevenerende henseende?

Svaret kan gis med det ene ord «nei». Om riktigheten av dette knappe svar kan det ikke